

Studielejre og feltræf: fra ynglefugletællinger til trækobs og sjældenheder

MADS JENSEN BUNCH

En vinterdag – den 27. januar 1953 – afholdt Dansk Ornitologisk Forening sin årlige generalforsamling i Zoologisk Auditorium i København. 117 medlemmer havde "givet møde", og blandt dem befandt sig en ung visionær ornitolog, Lorenz Ferdinand. Generalforsamlingen forløb planmæssigt, og da man nåede til punktet eventuelt, tog Lorenz ordet: "Læge Lor. Ferdinand opfordrede til afholdelse af en ornithologisk ungdomslejr. Danmark har ingen faste træk- og ringmærkningsstationer. Rovfugletællinger kunne foretages i en sådan lejr" (Svane 1953).

Forslaget blev modtaget positivt af bestyrelsen, og flere i salen kom med gode idéer og inspiration til afholdelsen af en sådan ungdomslejr. Holger Poulsen "efterlyste personer til at organisere arbejdet" og anførte, at det gjaldt om "at kende videnskabelige metoder" (Svane 1953). Bolden var hermed spillet tilbage, og at der ikke var langt fra tanke til handling vidner referatet fra generalforsamlingen året efter om. Her kan man læse, at "Endelig må som nydannelse nævnes den ornithologiske sommerlejr, som var etableret ved Præstø Fjord i dagene 22.-26. maj [1953]" (Svane 1954). Lorenz' beretning fra lejren optræder i samme nummer under rubrikken "Mindre meddelelser", hvor han bl.a. præsenterer sine idéer: "Tanken var den, at lave et arbejdsprogram som dels virkede feltornitologisk trænende, og dels kunne være et bidrag til udforskningen af landets fugleliv" (Ferdinand 1954).

Lejren havde deltagelse af 22 medlemmer (Fig. 1). Man lavede systematiske optællinger i Egemoseskoven, redeftersøgninger på Strandegårdssengen, ringmærkning og jagttagelser på Maderne. Man så bl.a. en gammel Havørn, obducerede en Gravand (viste sig at være død efter mødet med en Havørn) og ringmærkede i alt 72 fugle, hovedsageligt vadefugle (hvoraf den ene allerede et halvt år efter blev gemeldt fra Italien!). Aftenerne gik med foredrag. Bl.a. fortalte Børge Palm om feltornitologisk arbejdsmetodik. "Vi unge knøse var lykkelige over Lorenz' tiltag og den form og omgangstone lejerne havde. Nu behøvede vi ikke længere rende og gemme os på turene og bukke og skrabe for de høje herrer" beretter Ole Geertz-Hansen for mig under en gåtur ved Krankesjön i april 2006 på

DOFs turlerdersymposium her godt 50 år efter. En udtalelse der understreger, at med Lorenz' initiativ var en ny epoke og et nyt rum skabt for ungdommen i DOF.

Feltornithologisk Udvalg oprettes – studielejre en fast aktivitet

Kort efter afholdelsen af den første ornitologiske ungdomslejr oprettedes Feltornithologisk Udvalg i 1954. Det kom til at bestå af Lorenz Ferdinand, Ella Adelholt, Erik Petersen og J. Guildal (senere suppleret med A. Nørrevang) og med bestyrelsesmedlem Holger Poulsen som formand (Poulsen 1955). Allerede samme år byggede nogle af udvalgets medlemmer en stor Helgolandsruse, som de i løbet af sommeren fik lov at opstille rundt om et tjørnehegn på Koefods Træningsskoles grund på Kalvebodvej syd for Kongelunden på Amager (Poulsen 1955). Københavnsområdets første ornitologiske ringmærkningsstation var nu på rekordtid blevet en realitet (en gruppe fra Dansk Fugleforskning havde dog bygget en lille Helgolandsruse på Saltholm, som Leif Larsen og Joes Ramsøe Jacobsen tog i brug i påsken 1954, dog uden at fange noget. Den blev senere passet af Sven Christoffersen, som kunne opholde sig på øen i længere perioder ad gangen og gennem tiderne ringmærke et større antal fugle (J. Ramsøe Jacobsen in litt.)).

Udvalget skulle senere vise sig at blive den nyskabelse, der blev drivkraften bag et stigende antal studielejre og ekskursioner de kommende år. Allerede i 1956 roses udvalget for dets dynamiske arbejdsindsats: "En særlig omtale er feltornitologisk udvalgs arbejde ... I det forløbne år [1955] har udvalget afholdt 2 studielejre, nemlig en ved Præstø Fjord i dagene 28.-30. maj omfattende 13 deltagere og en ved Blåvandshuk i tiden 2. til 10. august med 45 deltagere, hvoraf de 7 var udlændinge ... Det skal ikke være nogen hemmelighed, at bestyrelsen omfatter det feltornithologiske udvalgs arbejde med den allerstørste opmærksomhed og interesse. Selvom de videnskabelige resultater, som opnås ved udvalgets arbejde i første omgang måske ikke er særlig bemærkelsesværdige, så kan arbejdet i lejerne ikke vurderes højt nok i pædagogisk henseende; det giver de helt unge og de yngre

Fig. 1. Præstølejren maj 1954. Deltagere foran vandrehjemmet Elnasminde, som også var basen for den anden ornitologiske ungdomslejre til Præstø Fjord i 1955. Bagest t.v. foran hækken sidder Magnus Bang Hansen (pt. formand for DOF-Vestsjælland), foran ham i hvid jakke Jørgen W. Heuckendorf, til højre herfor med skrårem turleder Johan Adam Guildal, til højre for ham med brillerne Niels Otto Preuss (senere mangeårig leder af Ringmærkningsafdelingen på Zoologisk Museum) og yderst til højre i billedet Torben Rode. Resten af personerne på billedet er det ikke lykkedes at identificere. Foto: Jørgen Villerslev Hansen.

endnu noget uerfarne ornithologer lejlighed til under kyndig vejledning at blive fortrolige med adskillige af den moderne ornithologiske mange grene" (Svane 1956; Fig. 2).

Fra landsdækkende påskelejre til fuglestationer og lokalafdelinger

Udvalgets arbejde får nærmest en sneboldagtig effekt de kommende år med en markant stigning i antallet af ekskursioner, to faste årlige studielejre og med oprettelsen i 1956 af en jysk-fynsk pendant til Feltornithologisk Udvalg, "Feltornithologisk udvalg for Jylland og Fyn" (under ledelse af Torben Munck), der får sin formelle godkendelse på foreningens generalforsamling i januar 1957.

Den øgede feltornitologiske aktivitet i forlængelse af de feltornitologiske udvalgs arbejde og et medfølgende behov for et medie for publikation af feltornitologisk stof og information af almen inte-

resse for den stærkt stigende medlemsskare førte til starten på et nyt blad, *Feltornithologen*, der udkom første gang i 1959. Den drivende kraft var Niels Thomas Rosenberg. I første nummer kunne man læse, at påskeaktiviteten 1959 i forhold til de foregående år var yderligere intensiveret, idet hele 12 lokaliteter landet over blev dækket af fra 1 til 23 deltagere, i alt 76. Formålet med lejrene var som tidligere at uddanne de yngre medlemmer i feltornitologiske optællingsmetoder, men var denne gang samtidig at finde ud af, hvad der egentlig foregik af træk på andre lokaliteter end de få, man kendte på det tidspunkt. Flere nye lokaliteter blev 'opdaget' i forbindelse med denne landsdækkende koordination: "Påskens største resultat var ... 'opdagelsen' af Anholt og Hesselø som meget fine og særprægede træklokaliteter" (Anon. 1959; se også Larsen 1959).

De landsdækkende påskelejre fortsatte i 1960, 1961 og 1962 og blev udgangspunktet for en mere

indgående udforskning af en række af disse lokaliteter i mere privat regi op gennem 1960'erne: Rørvig forår 1962 (Asbirk 1964), Hanstholm efterår 1963 (Mørup-Petersen 1964), Christiansø efterår 1965 (Meltofte 1965) og en mere kontinuerlig indsats på Hesselø 1964-66 (Rabøl 1967) m.m. Dette pionerarbejde i forlængelse af påskelejrene førte nogle steder til oprettelsen af egentlige fuglestationer eller fuglestationsgrupper op gennem 1960'erne og 1970'erne. Der blev således påbegyndt systematiske og kontinuerlige observationer ved Skagen, Blåvand, Nord- og Sydlangeland, Rørvig, Hesselø, Gilleleje og Christiansø (se kapitlet side 215). Påskelejrenes rolle som igangsættere og inspiratorer kan næppe overvurderes.

I 1969 blev der etableret adskillige feltornitologiske udvalg landet over: Bornholm, Sjælland, Fyn, Sønderjylland, Østjylland og Nordjylland, i 1970 efterfulgt af Feltornitologisk Udvalg for Midt- og Vestsjælland. Disse udvalg fik en langt bredere opgave og skulle ikke 'kun' lave studielejre og ekskursioner med et fagligt og uddannelsesmæssigt indhold, men "Fungerer som lokale kontaktgrupper for D.O.F., arrangerer lokale ture, lejre og møder samt evt. specialopgaver f.eks. lokale optællinger" (Anon. 1969). Disse feltornitologiske udvalg fungerede altså mere og mere som en art lokalafdelinger og kan anskues som en forløber for de lokalafdelinger, vi kender i dag, og som jo i hovedtræk stadig har de samme ansvarsområder og hovedopgaver i forhold til den landsdækkende forening.

Strukturen med lokalafdelinger blev formelt indført ved en organisatorisk ændring i 1971. Samtidig oprettedes et repræsentantskab med lokale repræsentanter, som det kendes i dag.

Fagligheden søges genindført

I slutningen af 1960'erne fandt nogen, at det faglige indhold var gledet lidt i baggrunden til fordel for 'opdagelse' og 'registrering'. Foreningspolitisk ville man gerne have det faglige/uddannelsesmæssige indhold i lejrene opprioriteret, så i 1969 lavede man (igen) en lejr med et mere specifikt fagligt indhold: Et firedages ringmærkningskursus på Røsnæs under ledelse af N.O. Preuss og Pelle Andersen-Harild (Ferdinand 1969). Måske også som en reaktion mod den stigende interesse for sjældenheder og småsjældenheder blandt felt- og fuglestationsfolket, som samme år affødte en debat i *Feltornithologen*, hvor der bl.a. blev langet ud efter den faste rubrik *Siden sidst* og den megen fokus på sjældne fugle (Nielsen 1969).

Initiativet med at give lejrene et mere fagligt indhold blev fulgt op i Skagen i påsken 1971:

"Den lejrform vi hidtil har budt på, har ikke givet deltageren meget andet, end han selv har kunnet opnå ved at indleje sig i et sommerhus" (Hansen 1971). Aktiviteterne vedrørte ringmærkning, rovfugletræk, rastende spurvefugle og olieramte fugle. Intentionerne var mange og gode. Deltagerne blev aktiverede i planlægningen af lejrens forløb, og optællingsstrategier og feltkendetegn blev gennemgået og diskuteret. Konklusionen var, at "Feltudvalgets næste skridt må nu være at arrangere en lejr, der primært beskæftiger sig med enkelte aktuelle fuglegrupper ... Forslag til aktiviteter på en sådan lejr samt muligheder for eventuel koordination med andre "rovfuglelejre" i påsken 1973 modtages gerne" (Hansen l.c.).

Lejren var forløbet godt, og folk var glade for de mere systematiske aktiviteter, men "deltagerantallet på DOFs påskelejr på Skagen var i år så lavt som atten, selvom vi på flere måder søgte at gøre lejren attraktiv" (Hansen 1971). Det lave deltagerantal skyldtes måske, at den nye store skare af yngre feltornitologer nu selv vidste så meget om fugle og fugletræk, at de kunne arrangere deres ophold på de danske træklokaliteter på egen hånd. Og at den hastigt stigende motorisering havde givet i hvert fald de lidt ældre mulighed for egen transport og dermed øget mobilitet og fleksibilitet i forhold til lokaliteter og vejrforhold, og dermed en mere varieret fugletur. Og hvem ved, om ikke der ikke også i tiden herskede en vis anarkisme og modvilje mod alt for stramt styrede aktiviteter?

Idéen med at give studielejrene et mere fagligt indhold hang sammen med den generelle opprioritering af mere systematiske og faglige registreringer af fuglelivet i Danmark, der bl.a. blev drøftet på et møde i januar 1970, hvor DOFs inderkreds omkring de feltornitologiske udvalg drøftede en "målsætning for D.O.F.'s feltornitologiske aktiviteter ... Behovet for større faunistiske projekter er betydeligt, såvel med henblik på ynglefugle som trækfugle og vintergæster" (N.R. 1970). Et konkret initiativ var DOFs store optælling af ynglende vadefugle i 1970 med henblik på at få et fuldstændigt billede af udbredelse og bestandsstørrelse for Klyde, Brushane, Alm. Ryle og Stor Kobbersneppe (Dybbro 1970). Året efter blev Atlasprojektet igangsat (se kapitlet side 197).

De store systematiske og centralt koordinerede optællinger, og forsøget på også at styre studielejrenes indhold i retning af mere systematiske arbejdsopgaver med et større fagligt indhold, ser dog ud til at have haft den stik modsatte effekt på de følgende års studielejre, der blev mere løsslupne og 'hit-orienterede'. I hvert fald hvad angår DOFs

studielejr i Thy 1973, hvor der i beretningen blev lagt vægt på, at "Som helhed må det ornitologiske udbytte siges at være dh. (dødhumskt) med en masse fede arter", og "Vejlerne var altid en sikker hitlokalitet, der især opmuntrede på de dage, hvor havobsen var mere eller mindre flak (r-flak)", således at det mere var det sociale end det faglige indhold (kædeobs, ringmærkning, optællinger i Vejlerne), der var i fokus på lejren: "Det mest positive må dog siges at være den gode atmosfære, der herskede deltagerne i mellem, i denne noget brogede forsamling af mere eller mindre erfarne feltbisser" (Andersen et al. 1973). Her er der tale om en helt anden mentalitet og en helt anden jargon end i beretningen fra påskelejren 1971. Der var sket et afgørende skred i studielejrene indhold, formål og form, som fik stor indflydelse fremover. Studielejrene mistede simpelt hen deres videnskabelige værdi i en tid, hvor DOFs store faunistiske projekter med solid videnskabelig værdi så dagens lys, og hvor Danmarks hovedtræksteder var blevet kendt og havde fået fuglestationer og fuglestationsgrupper. Og det er vel egentlig ikke så mærkeligt. I stedet blev der afholdt en studielejr med

en fredningspolitisk overbygning 6.-11. april 1977 i Tøndermarsken (Hans Meltofte og Hans Ulrik Skotte Møller), som på det tidspunkt befandt sig midt i orkanens øje omkring balladen om det frem-skudte dige (Hans Meltofte in litt.).

Fornyset fokus på ungdommen

I forlængelse af disse udviklinger blev studielejrenes primære formål i stedet at sluse yngre medlemmer ind og stimulere deres fugleinteresse. Studielejrene annonceredes nu specifikt til aldersgruppen 12-18 og gav de unge og uerfarne medlemmer en mulighed for at mødes under rammer, hvor alt var planlagt, lederne kyndige og deltagerne nogenlunde jævnaldrende. Den landsdækkende påskelejr 1981 blev da også en stor succes med over 100 deltagere, og også det følgende år var tilslutningen rigtig god.

Fra midten af 1980'erne begyndte deltagerantallet på studielejrene imidlertid at vige. De enkelte lokalafdelinger afholdt fortsat lejre (gengangere var bl.a. Sydlangeland og Gedser i efterårsferien og Djursland om foråret, og Christiansø besøgte i 1981 og 1984), men det virkede som om den cen-

Fig. 2. Der meldes om trækkende fugleflokke mellem posterne på en Blåvandlejr. Jes og Peter Ferdinand ved den transportable radio i 1955. Artivfoto.

trale koordinering og indsats haltede bagud i en tid, hvor foreningen kæmpede for at få naturpolitisk indflydelse, samtidig med at der skete meget på den interne front (bl.a. indsatsen for at erhverve Fuglenes Hus). På forårets repræsentantskabsmøde i 1987 var der derfor afsat tid til en diskussion om, hvordan man kunne styrke ungdomsarbejdet fra centralt hold. Arne Jensen skrev i klummen *DOF kommenterer* følgende om studielejrene som det centrale element i arbejdet for at stimulere de unge medlemmers fugle- og foreningsinteresse: "DOF uden græsrodderne i orden ville ikke være den aktive miljø- og fuglebeskyttelsesforening, som vi kender i dag. Ser vi på de mange aktive i lokalbestyrelserne og arbejdsgrupperne, ja, så har alle engang deltaget i en studielejr eller i en tematur, som åbnede øjnene for fuglelivets fantastiske mangfoldighed. Her opstod også de første muligheder for egne aktiviteter i selskab med ligesindede ... Vi har ikke midler nok til at oprette en ungdomsafdeling, men der kan gøres noget på mange andre områder. Der skal mere gang i de gode gamle studielejre" (Jensen 1987). Mødet mandede ud i nedsættelsen af en 'ungdomsarbejdsgruppe' med deltagelse fra alle lokalafdelingerne, og allerede året efter kunne man rekvirere et særskilt program, *Forårslejre 1988 – for unge fugle- og naturinteresserede*.

Forårslejrene blev gennemført med stor succes (over 120 deltagere!), og specielt ringmærkningen og mødet med fuglene i hånden fremhæves af de unge deltagere (J.S. 1988). Lejrene fulgtes op samme år med annonceringen af en række efterårslejre i skolernes efterårsferie, bl.a. Nørre Lyngvig, Sydlangeland og Gedser.

Et enkelt træf gør ingen sommer – krisearene 1990-1998

Det var under et besøg i Zoologisk Museums skindsamling, at Hans Meltofte i efteråret 1991 præsenterede mig for idéen om at genoplive de feltornitologiske træf for alle DOFs medlemmer. Han havde også forelagt idéen for Lars Gissing Hansen, der havde grebet bolden, og nu kom jeg med på holdet med Gissing Hansen som bærende kraft. Træffet blev afholdt i Skagen i Kr. Himmelfartsferien 13.-15. maj 1992 og blev en stor succes med 75 deltagere fra alle hjørner af foreningen. Deltagerne blev indkvarteret i Skagenshallerne, og Bjarne Bertel, Ivan Olsen og Hans Meltofte holdt foredrag i felten såvel som om aftenen. Samtidig var perioden også god trækmæssigt med bl.a. et stort træk af falke og lommer og flere Steppehøge.

Træffet forblev dog en enkeltstående begivenhed helt frem til 1998. Der manglede initiativta-

gere til den krævende opgave, det er at arrangere, planlægge og koordinere et sådant træf, og der var på daværende tidspunkt ikke noget feltornitologisk udvalg i DOF-regi til at løfte opgaven. Også ungdomslejrene begyndte at tabe pusten i begyndelsen af 1990'erne, hvor deltagerantallet (og antallet af lejre) var vigende. En artikel af Peter Koch med overskriften *Tag på ungdomslejr og få venner* skulle stimulere de unge til at tage med på lejrene. Hans meget levende beskrivelse dækkede meget godt, hvad jeg selv havde oplevet på de to lejre, jeg havde deltaget i på det tidspunkt: "Man lever som i en rus på disse ture ... sammenholdet er rigtig godt ... jeg har selv fået alle mine fuglevenner på DOFs lejre" (Koch 1992).

Det hjalp dog ikke meget, og i midten af 1990'erne kan man tale om en decideret krise i rekrutteringen af unge deltagere til studielejrene (dog var der meget flot fremgang i DOF-Vestsjælland som følge af nogle meget engagerede personers indsats). På det tidspunkt havde Ungdomsudvalget i København skåret turaktiviteterne ned til én årlig forårslejr, i maj – den var der lige deltagere nok til at gennemføre – og til omkring 10 småture årligt på Sjælland, hvor det gennemsnitlige deltagerantal var helt nede på omkring 1-2. Kun én meldte sig til undertegnede og Kasper Thorups studielejr ved Gedser i efterårsferien 1996 (vi var 13 i 1988) trods god annoncering og turbeskrivelse (Bunch 1996), og lejren måtte aflyses.

I disse år følte en voksende gruppe feltornitologer mindre og mindre tilknytning til foreningen, bl.a. en hel del i aldersgruppen 20-30 år, der var blevet for gamle til at deltage i ungdomsstudielejrene og nu dyrkede deres interesse på fuglestationerne og i mere privat regi. Efter at *Feltornithologen* i 1981 var blevet nedlagt og afløst af bladet *Fugle*, som i stigende grad henvendte sig til mere alment fugleinteresserede, savnede de et blad med feltornitologisk indhold, inkl. Siden sidst-rubrik og rejse- og petit-stof, som folk med den primære, oplevelsesorienterede fugleinteresse havde lyst til at læse, og som de kunne spejle deres egen interesse i. Folk får ikke dækket deres behov for at læse om deres hobby gennem publikationer, der hovedsagelig handler om abstrakte fredningspolitiske initiativer. Man savnede også et 'feltornitologisk udvalg', hvor folk med tilknytning til fuglestationerne kunne skabe et netværk og et fundament for igen at lave centralt koordinerede, landsdækkende aktiviteter.

Hovedbestyrelsen var lydhør over for synspunkterne, der bl.a. fremførtes af undertegnede og Mikael Funch på repræsentantskabsmøder-

ne i de år. Et tillæg til *Fugle*, DOF-NYT blev skilt ud som selvstændigt blad fra og med nr 3, 1995, og fik fra 2001 navnet *Fugle i felten*. Og på forårsrepræsentantskabsmødet i Slagelse i 1995 blev mit forslag om (gen)oprettelsen af et landsdækkende Feltornitologisk Udvalg i hovedforeningsregi vel modtaget og støttet af specielt Hans Meltofte fra Hovedbestyrelsen. Udvalget blev formelt nedsat i 1996 på efterårets repræsentantskabsmøde og præsenterede sig i DOF-NYT nr 2, 1997 med følgende 'statement': "FELTUD vil i de kommende år, i tæt samarbejde med Videnskabeligt Udvalg, bl.a. arbejde for, at der kommer mere feltrelateret stof i foreningens blade, at der regelmæssigt holdes feltræf, samt at der skabes et synligt og samarbejdende netværk mellem de danske fuglestationer" (Bunch & Funch 1997).

De feltornitologiske træf genopstår

De første par år i det nye Feltornitologiske Udvalg gik med at forsøge at standardisere fuglestationernes dataindsamlinger, stimulere oprettelsen af nye fuglestationer (bl.a. Københavnsafdelingens (mobile) Fuglestation (KAF), nu Gilbjerg Fuglestation, samt Gedser Fuglestation, Hirsholmene/Læsø og Sydlangeland).

Der var nok at gøre, men det første initiativ til et feltornitologisk træf skulle vise sig at komme fra en helt anden kant, idet Rolf Christensen i 1998 på eget initiativ arbejdede med at lave et feltornitologisk træf i Hanstholm. Han fik lov til at leje Hanstholm Erhvervsskole i efterårsferien 1998 og stod selv for planlægningen og indholdet af det, der kom til at hedde Operation Hanstholm. FELTUD spillede dog på opfordring med ved bl.a. at sikre træffet økonomisk og komme med forslag til program og udførelse (træffet kunne ikke nå at blive annonceret i foreningens blade, men blev annonceret på Rolfs hjemmeside *Irania*, der på det tidspunkt er det bærende virtuelle forum for feltornitologer). En planlagt hovedaktivitet var en 10 timers sejltur fra Hanstholm med kurs mod Norskerenden, som Rolf havde arrangeret med det formål at lokke havfuglene til med 'chum' efter engelsk model, men turen blev desværre aflyst pga. af vejret. Ellers var der forevisning af ringmærkning ved Hanstholm Fyr, gættefuglekonkurrencer og om aftenen foredrag med op til 30-40 deltagere. Træffet var fra starten lagt ud som et åbent arrangement, hvor folk kunne komme og gå som de ville. Det blev en stor succes, og over 80 fuglekiggere lagde vejen forbi i løbet af ugen.

Nu havde FELTUD også fået blod på tanden, og da initiativerne omkring standardiseringen af DOFs fuglestationers arbejde af flere grunde strandede, skulle der i stedet, i kølvandet på succesen i Hanstholm, sættes på de feltornitologiske træf for alle DOFs medlemmer. Allerede året efter annonceredes det første træf i FELTUD-regi i tæt samarbejde med Rolf Christensen. Der var fuldt aftenprogram med quiz, foredrag og udstillinger. "Arrangementet kommer til at forløbe efter samme model som ... Operation Hanstholm i 1998. Det vil sige frit fuglekiggeri hele dagen og derpå socialt samvær om aftenen, hvor Blåvand Naturskole skal danne ramme om foredrag og fuglequizzet" (Feltornitologisk Udvalg 1999). En model, som har været brugt siden.

Efter endnu en feltræf i Blåvand i 2000 besluttede man, at nye egne af landet skulle udforskes. Fokus i Hanstholm og Blåvand havde været forsøg på at finde sjældne småfugle, og i forlængelse af opdagelsen af en række sjældenheder på Bornholm i efteråret 2000 blev det besluttet at efterårsferiens feltræf 2001 skulle foregå på 'Solskinsøen' i Østersøen. Christiansø blot 18 kilometer fra Bornholm var allerede vidt berømt for sine forekomster af sjældne småfugle. Men hvad med Bornholm? Var der en Ølands-effekt? Det skulle en systematisk dækning afsløre, og på sin vis kan man sige, at dette træf i sit udgangspunkt lignede påskelejrene i 1959, hvor nye lokaliteter skulle udforskes, og Anholt og Hesselø blev 'opdaget'. 'Luskeriet' blev koordineret om aftenen, således at det meste af Bornholms kyst kunne dækkes, og lejren indfriede til fulde forventningerne med hensyn til sjældenheder: Taigapiber, Lille Gulbug samt Danmarks seneste Lundsanger. Desuden afholdt Klaus Malling Olsen ugen igennem løbende foredrag i felten om bestemmelse af Kaspisk Måge og Middelhavssølvmåge, og i den forbindelse afsløredes en massiv forekomst af disse måger på Bornholm.

Træffet blev gentaget året efter, nu med base på Gudhjem Vandrerhjem. Det var velbesøgt og godt, men der blev ikke fundet nær så mange sjældenheder som året før, så det følgende år besluttede man, at nu skulle Vadehavssøernes potentiale mht. småfuglehits undersøges. Vester Vedsted Friskole dannede rammen om de næste to års træf (2003 og 2004), hvor specielt 2003 blev en succes med opdagelsen mange Fuglekongesangere og Hvidbrynede Løvsangere på de isolerede Vadehavssøer. Det fagligt-pædagogiske indhold bestod bl.a. af en særlig dækning af enkelte arter (f.eks. Vandrefalk og Bjerglærke) og et foredrag om, hvordan man

bedst finder og observerer de almindelige såvel som de sjældne småfugle ('Luskestrategier og pishing', senere publiceret af Bunch 2005). Det blev dog ikke en småfugl, men i stedet en Purpurhejre, der løb af med sejren i konkurrencen om at blive træffets sjældneste fugl i 2004.

I 2005 vendte man tilbage til startpunktet og besøgte endnu en gang Hanstholm. Den første ring i rækken af succesrige felttræf 1998-2005 var således sluttet. En vigtig spiller i organiseringen af felttræffene var hjemmesiden www.netfugl.dk, der siden årtusindeskiftet har været det vigtigste feltornitologiske forum på nettet. Ud over annonceringen i *Fugle i felten* har deltagerne kunne tilmelde sig online på *Netfugl* og komme med gode idéer og input til indholdet af disse felttræf. Også private initiativer i form af mindre felttræf som f.eks. den årligt tilbagevendende Operation Fanø (115 deltagere i 2002, 98 i 2003 og 35 i 2004) med Søren Brinch Pedersen som drivkraft og initiativtager, og mindre træf i FELTUD-regi på andre tider af året, opstod med *Netfugl* som central formidler og annoncør. Internettet har gjort det meget nemmere at nå ud til folk og få dem med på felttræf og har vist, at der er basis for et større udbud af træf med forskelligt indhold og af forskellig længde.

Ungdomslejrene i gang igen

Sideløbende med de generelle feltornitologiske initiativer i slutningen af 1990'erne, som affødte de årlige felttræf, blev der igen sat fokus på ungdomsarbejdet, der havde nået et nulpunkt omkring 1996. Ungdomsmedlemstallet steg markant i 1997, fra 196 til 243, og tog endnu et hak opad til 296 medlemmer i 1998, et niveau der holdt sig frem til 2002. Der kom atter gang i aktiviteterne med en række yngre københavnske ornitologer som bærende kræfter (Carsten Egevang, Anders Tøttrup, Jørn Lennart Larsen, Hans Frederiksen, Mikkel Willemoes og Birgitte Rasmussen), og strategien var klar. "En undersøgelse blandt juniormedlemmerne fastslår, at det især er deltagelsen i konkrete aktiviteter – ture, lejre, møder etc. – der får nye juniorer til at melde sig ind i DOF" (Ravn 1998).

Et centralt Ungdomsudvalg oprettet 1999 i hovedforeningsregi begyndte igen at lave studielejre for aldersgruppen 12-18 år. "En af de primære opgaver består i at planlægge de 1-2 landsdækkende lejre, som siden 1999 har været afholdt i Blåvand, på Langeland og Anholt" (Kristensen 2002). Samtidig fik ungdomsmedlemmerne fra 1999 deres eget trykte medie *Pullus* (en fortsættelse af *Ungfuglen* fra 1992, som aldrig var kommet til at køre

stabil). Her havde de mulighed for selv at skrive og at læse beretninger fra lejrene m.m.

Siden 2002 har omdrejningspunktet i ungdomsarbejdet (udover udgivelsen af *Pullus*) været den årlige sommerlejr i Vejlerne i den første uge af skolernes sommerferie, med 15-25 deltagere fra hele landet (Fig. 3). En succeshistorie, hvor socialt samvær og glæden ved fuglene har været kombineret med et blødere fagligt indhold i form af feltkurser i optællingsteknikker af ynglefugle, fugletegning m.m. Aktiviteter, som de unge har taget til sig som krydderier i det utvungne samvær med ligesindede omkring fuglene og glæden ved opdagelsen af nye fuglearter og udfordringen i at lære dem at kende.

Fra faglighed til hitfræs?

Med hensyn til lejrenes fokus og det faglige kan det umiddelbart se ud som om lejrene gennem tiden mere og mere har mistet deres faglige og videnskabelige indhold. Men hver tid har sine udfordringer og sine egne nye områder at opdage og udforske. I Lorenz' tid, hvor fugleforskningen var ung, var lejrene vigtige 'træningslejre' for indlæring af basale optællingsmetoder og andre metodikker, der den gang var helt nye, men i dag er næsten allemandseje. Der var tale om pionerarbejde på et helt basalt niveau. Men bundlinien er, at studielejrenes og felttræffenes videnskabelige værdi i forhold til DOFs store faunistiske projekter alligevel siden begyndelsen af 1970'erne har været minimal. I dag har foreningen adskillige biologer ansat, der udarbejder optællingsvejledninger og projekter, som foreningens medlemmer kan koble sig på (Care-taker-projektet, Punkttællingsprojektet, Projekt Truede- og Sjældne Ynglefugle osv.; se kapitlet side 197).

I dag er de gode træksteder opdaget (det blev de på påskelejrene, hvilket gav disse en videnskabelig værdi), og kontinuerlige tællinger over flere dekader har afsløret hvilke fugle, der trækker forbi og under hvilke vejrforhold. Disse lokaliteter og træk mønstre kender langt de fleste aktive feltornitologer i dag. At fokus på de sidste 6-7 års felttræf har været afdækningen af de sjældne småfugletrækgæsters optræden i forskellige egne af landet, kan blot anskues som en naturlig forlængelse af lejrenes funktion som 'primær opdager og afdækker' af fuglegrupper og fugletræk, som man endnu ikke ved så meget om – nyt land og derfor udfordrende og stimulerende for fugleinteressen – og vel også videnskabeligt i betydningen 'viden om noget nyt'.

Fig. 3. Ungdomslejre i Vejlerne juni 2005. Glade deltagere og ledere på sidstedagen. Den faste lederstab gennem en årrække tæller Anders Tøttrup (stående yderst til venstre; redaktør af *Fugle i felten*), Birgitte Rasmussen (på hug i midten i anden række) og Andreas Egelund Christensen (til højre for Birgitte Rasmussen). Foto: Anders Tøttrup.

Hvad historien har lært os

Oprettelsen af studielejrene som fast aktivitet kom til at få stor betydning for DOF på flere niveauer. Feltornitologisk som afgørende igangsætter for oprettelsen af en række af de fuglestationer og fuglestationsgrupper, vi har i dag. Og foreningsorganisatorisk som baggrund for oprettelsen af de feltornitologiske udvalg landet over i slutningen af 1960'erne og siden de lokalafdelinger, vi kender i dag. Og ikke mindst som det vigtigste element i foreningens ungdomsarbejde. Her beviser min egen historie, at Arne Jensen fik ret i sin vurdering af ungdomslejrenes betydning. "Ser vi på de mange aktive i lokalbestyrelserne og arbejdsgrupperne, ja, så har alle engang deltaget i en studielejr eller i en tematur, som åbnede øjnene for fuglelivets fantastiske mangfoldighed" (Jensen 1987). Deltagelsen i min første studielejr ved Gedser i 1988 var en åbenbaring. Jeg var den gang 13 år gammel, og oplevelsen af det massive hav- og rovfugletræk, forevisningen af ringmærkningen ved Kroghage (hvor Rolf Christensen og Kasper Thorup boede et helt efterår i en campingvogn) med

bl.a. Skov- og Mosehornugler i hånden sendte mig på en ornitologisk lufttur, som jeg endnu ikke er kommet ned fra. Få år senere sendte det mig direkte ind som foreningsaktiv bl.a. i lokalrapporten *Fugle på Sjælland*, Fugleliniegruppen og som billedredaktør på DOFT. Og endnu senere som stifter af Feltornitologisk Udvalg og som medlem af stort set alle de udvalg, man overhovedet kan være medlem af i DOF. Og endelig til slut som lokalafdelingsformand i DOF-København.

Hvad historien også har lært os mht. afholdelsen af felttræf og ungdomsstudielejre er, at der skal gøres en indsats fra centralt hold med hensyn til at oprette og bevare de udvalg, der koordinerer og stimulerer disse aktiviteter. Ellers fungerer de ikke for alvor – jf. Lorenz' indsats og det første feltornitologiske udvalgs oprettelse i 1954, den specielle indsats for ungdommen i slutningen af 1980'erne, Feltornitologisk Udvalgs oprettelse i 1996 og de efterfølgende træf fra 1998 og frem, oprettelsen af det centrale ungdomsudvalg i 1999. Foreningspolitisk er man nødt til at have disse aktiviteter højt oppe på dagsordenen som selve grundpillerne for

stimuleringen og fastholdelsen af medlemmernes fugleinteresse – og som afgørende sluser for hvervningen af kommende foreningsaktive.

Det sidste, som historien har lært os, er at disse lejre primært udspringer af medlemmernes interesse, nysgerrighed og behov for at være sammen med ligesindede, hvilket en af feltræf-arrangørerne da også anfører: "Omdrejningspunktet er naturligvis fugleoplevelsen, men det bærende i vores arrangement [Operation Fanø] har også været at skabe nye relationer og give deltagerne en god oplevelse i en behagelig atmosfære" (M. Brinch Pedersen in litt.). Forsøger man at styre lejrene for meget i retning af faglighed og uddannelse, så går der kun et par år, så gider folk ikke deltage og begynder igen at tage af sted på egen hånd i lejrede sommerhuse. Engagementet i foreningen, fagligheden og interessen for de større perspektiver skal nok komme helt af sig selv, når blot man giver folk på disse lejre rum til uhæmmet at dyrke deres passion for fuglene.

Referencer

- Andersen, J.T., L. Braae, H. Christensen & T. Evald 1973: DOFs studielejre i Thy 1973. – *Feltornithologen* 15: 168-69.
- Anon. 1959: Påskelejrene 1959. – *Feltornithologen* 1: 8.
- Anon. 1969: De feltornithologiske udvalg. – *Feltornithologen* 11: 96.
- Asbirk S. 1964: Rørvig 1962. – *Feltornithologen* 5: 50-56.
- Bunch, M.J. 1996: Ungdomslejre på Gedser Odde. – *DOF-NYT* 2(2): 19.
- Bunch, M.J. 2005: Luskestrategier og pishing. – *Fugle i felten* 11(4): 16-17.
- Bunch, M.J. & M. Funch 1997: Det vigtige arbejde i felten skal styrkes. – *DOF-NYT* 3(2): 5.
- Dybbro, T. & O.H. Jørgensen 1970: Vadefugletælling. – *Feltornithologen* 12: 142.
- Feltornitologisk Udvalg 1999: Feltornitologisk træf i Blåvand. – *DOF-NYT* 5(3): 3.
- Ferdinand, L. 1954: Sommerlejren 22.-26. maj 1953. – *Dansk. Orn. Foren. Tidsskr.* 48: XV-XXII.
- Ferdinand, L. 1969: Røsnæs. Studie- og træningslejre på Røsnæs i efterårsferien 1969. – *Feltornithologen* 11: 154.
- Hansen, P.L. 1971: Skagen. Påsken 1971 på Skagen – forsøg med en ny lejrform. – *Feltornithologen* 13: 136.
- J.S. 1988: Ungdomslejre. En fugl i hånden... – *Fugle* 8(4): 25.
- Jensen, A. 1987: DOF - også for de unge. – *Fugle* 7(3): 2-3.
- Koch, P. 1992: Tag på ungdomslejre og få venner. – *Fugle* 12(1): 26-27.
- Kristensen, A.B. 2002: Bag om DOF - ungdomsudvalget. – *Fugle i felten* 8(4): 24-25.
- Larsen, A. 1959: Påskelejrene 1959. – *Feltornithologen* 1: 12.
- Meltofte, H. 1965: Christiansø. – *Feltornithologen* 7: 126-127.
- Mørup-Petersen, H. 1964: Hanstholm. – *Feltornithologen* 6: 57-59.
- N.R. 1970: Røsnæs - januarmødet 1970. – *Feltornithologen* 12: 3.
- Nielsen, B.P. 1969: Jeg mener. – *Feltornithologen* 11: 152.
- Poulsen, H. 1955: Foreningens feltornithologiske arbejde i 1954. – *Dansk. Orn. Foren. Tidsskr.* 49: 182-185.
- Rabøl, J. 1967: Trækobservationer på Hesselø. – *Flora og Fauna* 73: 113-126.
- Ravn, K. 1998: DOFs ungdomsarbejde får et pift. – *DOF-NYT* 4(4): 23.
- Svane, O.B. 1953: Generalforsamling 27. januar 1953. – *Dansk. Orn. Foren. Tidsskr.* 47: IX.
- Svane, O.B. 1954: Generalforsamling 26. januar 1954. – *Dansk. Orn. Foren. Tidsskr.* 48: IX.
- Svane, O.B. 1956: Generalforsamling 26. januar 1956. – *Dansk. Orn. Foren. Tidsskr.* 50: IX-X.